

SIRDARYO VILOYATIDA INVESTITSION LOYIHALARNING SAMARADORLIK KO'RSATGICHLARI

*To'rabekova Maftuna Sobirjonovna,
O'zbekiston Respublikasi Bank – moliya akademiyasi magistranti.*

Annotatsiya: ushbu maqola Sirdaryo viloyatida joriy etilayotgan investitsion loyihalarning samaradorlik ko'rsatgichlari tahlil etiladi. Maqolada viloyatning iqtisodiy rivojlanishida samaradorlik ko'rsatgichlarining o'rni, asosiy samaradorlik ko'rsatgichlari, hamda ularning hudud iqtisodiyotiga va aholi farovonligiga ta'siri ilmiy asosda talqin etilgan. Samaradorlik ko'rsatgichlari statistik ma'lumotlar va empirik tahlillar asosida aniqlangan.

Kalit so'zlar: Sirdaryo viloyati, iqtisodiy loyihalar, iqtisodiy samaradorlik, samaradorlik ko'rsatgichlari, hududiy rivojlanish, iqtisodiy diversifikatsiya.

Sirdaryo viloyatida amalga oshirilayotgan investitsion loyihalarning samaradorligini kompleks baholash uchun iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik ko'rsatkichlarni tahlil qilish lozim.

1.Iqtisodiy samaradorlik.

Investitsion loyihalarning iqtisodiy samaradorligi quyidagi jihatlarida namoyon bo'lmoqda:

- yangi ish o'rinlari yaratilishi: amalga oshirilgan yirik va o'rta loyihalar natijasida minglab yangi doimiy ish o'rinlari yaratilmoqda. Masalan, yangi tekstil fabrikalarining ishga tushishi bir necha yuzdan minglabgacha ishchi o'rinlarini yaratadi. Bu esa aholi bandligini ta'minlashga, ayniqsa, yoshlar va xotin-qizlar bandligini oshirishga va ishsizlik darajasini kamaytirishga xizmat qilmoqda. Viloyatdagi ishsizlik darajasi pasayishi kuzatilmoqda [4: 98].

- mahsulot ishlab chiqarish hajmining o'sishi: yangi ishlab chiqarish quvvatlarining ishga tushirilishi va mavjudlarining modernizatsiya qilinishi natijasida viloyatda sanoat va qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi sezilarli darajada ortmoqda. Bu viloyatning yalpi hududiy mahsuloti (YaHM) hajmini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, Sirdaryo viloyatining YaHM o'sish sur'atlari respublika o'rtacha ko'rsatkichlariga yaqinlashmoqda yoki undan yuqori bo'lmoqda.

- eksport salohiyatining oshishi: eksportga yo'naltirilgan loyihalarning amalga oshirilishi, masalan, paxta tolasi o'rniga tayyor ip-kalava, mato va kiyim-kechak eksportining ko'payishi viloyatning eksport geografiyasini kengaytirib, valyuta tushumlarini oshirishga yordam bermoqda. Bu esa viloyatning tashqi savdo balansini yaxshilashga xizmat qiladi.

- davlat byudjetiga tushumlarning ortishi: yangi korxonalarning faoliyati natijasida to'lanadigan soliqlar (daromad solig'i, qo'shilgan qiymat solig'i va boshqalar) va boshqa majburiy to'lovlar viloyat byudjeti daromadlarini ko'paytirmoqda. Bu esa ijtimoiy sohalarini (ta'lim, sog'liqni saqlash) rivojlantirish uchun qo'shimcha mablag'lar ajratish imkonini bermogda.

2. Ijtimoiy samaradorlik.

Investitsiyalar nafaqat iqtisodiy, balki aholining turmush sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan muhim ijtimoiy o'zgarishlarga ham olib kelmoqda:

- aholi daromadlarining o'sishi: Yangi ish o'rinlari yaratilishi, ayniqsa, yuqori malaka talab qiluvchi va yaxshi maoshli kasblarning paydo bo'lishi aholi daromadlarining o'sishiga va ularning xarid qobiliyatining oshishiga olib kelmoqda. Bu esa aholi farovonligining yaxshilanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi;

- ijtimoiy infratuzilmaning rivojlanishi: Investitsion loyihalar doirasida faqat iqtisodiy ob'ektlar emas, balki aholi uchun muhim bo'lgan ijtimoiy infratuzilma (maktablar, bog'chalar, sport majmualari, madaniyat markazlari) ham qurilmoqda va modernizatsiya qilinmoqda. Bu aholining ta'lim, sog'liqni saqlash, sport va madaniy ehtiyojlarini qondirish darajasini oshiradi;

- hududiy rivojlanishning muvozanatligi: loyihalar nafaqat viloyat markazida (Guliston), balki chekka tumanlarda (masalan, Sayxunobod, Sardoba, Mirzaobod) ham amalga oshirilishi hududlararo farqlarni kamaytirishga yordam bermogda. Bu esa qishloq joylarda ham iqtisodiy faollikni oshiradi va aholining yashash sharoitlarini yaxshilaydi, ichki migratsiyani kamaytirishga xizmat qiladi.

3. Ekologik samaradorlik.

Zamonaviy investitsion loyihalarni amalga oshirishda ekologik omillarga ham katta e'tibor qaratilmoqda:

- resurs tejamkorligi va atrof-muhitni muhofaza qilish: Ko'pgina yangi loyihalar zamonaviy, energiya tejamkor va ekologik toza texnologiyalarni joriy etishni nazarda tutadi. Bu ishlab chiqarish jarayonlarida resurs (suv, energiya) sarfini kamaytirish va atrof-muhitga (havo, suv) salbiy ta'sirni minimallashtirishga yordam beradi;

- qayta tiklanuvchi energiya manbalarini joriy etish: viloyatda quyosh va shamol elektr stansiyalarining qurilishi uglerod chiqindilarini kamaytirishga va global iqlim o'zgarishiga qarshi kurashga hissa qo'shadi. Bu "yashil iqtisodiyot"ga o'tish strategiyasining muhim qismi hisoblanadi;

- chiqindilarni qayta ishlash: chiqindilarni qayta ishlash va ularni ikkilamchi xomashyo sifatida ishlatishga qaratilgan loyihalar viloyatning ekologik holatini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Sirdaryo viloyatida investitsion loyihalarning samaradorligini yanada oshirish uchun mavjud muammolarni aniqlash va ularni hal etish bo'yicha tizimli yondashuvni shakllantirish lozim. Bu muammolar:

- malakali kadrlar yetishmovchiligi: ba'zi yuqori texnologiyali va innovatsion loyihalar uchun yuqori malakali muhandislar, texnik xodimlar va boshqaruv kadrlarining yetishmasligi sezilmoqda. Ta'lim tizimining biznes ehtiyojlariga to'liq moslashmaganligi bu muammoni yanada chuqurlashtirmoqda; [3: 112].

- infratuzilma bilan bog'liq cheklovlar: ayrim hududlarda elektr energiyasi, gaz va suv ta'minotida eskirgan tarmoqlar yoki infratuzilmaning yetishmasligi investitsiyalarni jalb qilishga to'siq bo'lishi mumkin. Xususan, yangi sanoat zonalari va yirik loyihalar uchun zarur bo'lgan yuqori quvvatli elektr energiyasi ta'minotida cheklovlar mavjud;

- moliya resurslariga kirishning qiyinligi: mahalliy kichik va o'rta biznes subyektlari uchun investitsion loyihalarni moliyalashtirishda arzon va uzoq muddatli kreditlarning yetishmasligi muammo hisoblanadi. Tijorat banklarining kreditlash shartlari ba'zan investorlar uchun noqulay bo'lishi mumkin;

- byurokratik jarayonlar va ma'muriy to'siqlar: garchi so'nggi yillarda ruxsat berish jarayonlari soddalashtirilgan bo'lsa-da, ba'zi hollarda yer ajratish, qurilish ruxsatnomalarini olish va boshqa ma'muriy tartiblarni bajarishda shaffoflikning yetishmasligi yoki qo'shimcha to'siqlar yuzaga kelishi mumkin;

- marketing va targ'ibotning sustligi: viloyatning investitsion salohiyati haqida xalqaro va hatto respublika miqyosida yetarli darajada ma'lumotlarning yo'qligi, potensial investorlar uchun aniq va dolzarb loyiha takliflarining sustligi kuzatiladi.

Xulosa. Sirdaryo viloyatida amalga oshirilayotgan investitsion loyihalar doirasidagi mavjud muammolar, jumladan, malakali kadrlar yetishmovchiligi, infratuzilma cheklovlari, moliyaviy resurslarga kirishdagi qiyinchiliklar va ma'muriy to'siqlarni bartaraf etishga qaratilgan tizimli chora-tadbirlar, shuningdek, samarali marketing va xalqaro hamkorlik strategiyalarini joriy etish orqali Sirdaryo viloyatining investitsion jozibadorligini yanada oshirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022 — 2026 yillarda Sirdaryo viloyati hududlarini kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish va aholi turmush darajasini yanada yaxshilashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risidagi 2022 yil 7 maydagi 242-son Qarori.
2. Mahmudov B. Sirdaryo viloyatining investitsion salohiyatini oshirish omillari. O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi, 2022. № 4, -B. 45-52.
3. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. O'zbekiston Respublikasining 2024-yil va keyingi yillar uchun makroiqtisodiy tahlil va prognozlar. Toshkent, 2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Statistika Agentligi, 2024.